

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 103 / Olot, abril 2017

Coordinació: Antoni Mayans i Xavier Puigvert • Edició: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / UN GRAN EQUIPAMENT CULTURAL AL FIRAL

En els darrers cinquanta anys, els nostres costums han canviat molt. Hi ha qui diu que ha estat el cotxe, la televisió i el confort de les nostres llars, encara que jo penso que hi ha influït més la llibertat, l'alliberament de la dona i la millora del nivell de vida. De totes maneres, el que és ben cert és que som més hores a casa que mai, voltem quan ens plau, tenim molts bars i restaurants a l'abast de les nostres butxaques i disposem de moderns equipaments esportius, veïnals, culturals i socio-sanitaris que ens permeten fer tota mena d'activitats de lleure. En el nostre món d'avui, les antigues entitats recreatives del segle XX no són necessàries. Són un anacronisme. Per això, els socis han deixat d'anar-hi. I no se n'hi apunten de nous. Si algunes encara sobreviuen és perquè són propietàries dels edificis on s'hostatgen i perquè els lloguen per fer activitats que no els són pròpies.

Puc entendre que no sigui gaire popular plantejar aquesta qüestió amb tanta cruïda, però experiències recents com la pèrdua ciutadana de l'equipament de la Indústria i Comerç, o el preocupant deteriorament dels locals del Casino Olotí, exigeixen afrontar el futur de les entitats recreatives olotines amb realisme i des d'una perspectiva de ciutat. Certament són entitats privades i com a tals tenen el dret legal de fer el que decideixin els seus socis actuals. Però crec que les seves juntes directives també han de tenir present que

les entitats que eventualment regenten i els edificis que gestionen tenen una dimensió social i històrica que transcendeix la seva actual massa social. Les entitats són el producte d'un esforç intergeneracional i tenen un pòsit històric que les transforma en patrimoni col·lectiu. Dels socis i dels no socis. Per entendre'ns, jo no sóc soci del Casino ni ho he estat mai, però entre els vells papers de la família vaig heretar una acció d'aquesta entitat (suposo que sense cap valor legal) que va adquirir el meu avi i que va servir per comprar, a molt bon preu, el terreny municipal sobre el qual estava edificat el Círculo Olotense. I com jo, tants d'altres que varen ajudar a pagar el billar, pintar el local, comprar cadires o escombrar l'escala de la seva entitat. A dreta llei no tenim veu a l'hora de decidir el destí de les entitats però, com que ens acompanya la raó, no m'estic de reclamar que aquests equipaments tinguin un futur útil i ciutadà.

No és revelar cap secret dir que el Casino Olotí no viu els seus millors moments. Els socis el freqüenten molt poc, hi ha àmplies zones que no s'utilitzen i la infraestructura necessita reformes urgents molt costoses. Per tant, és el moment idoni per buscar a l'edifici un futur millor. Per la seva situació, sembla clar que el màxim rendiment social de l'equipament s'obtidria integrant-lo en el Teatre Principal. La sala de ball del segon pis podria funcionar

com una sala de teatre polivalent i les plantes nobles es podrien reordenar en sales d'actes i de petit format. De fet, fa una colla d'anys, el regidor Joaquim de Trincheria ja va fer estudiar la intercomunicació dels dos equipaments a l'equip d'arquitectes RCR, tot i que aleshores es proposava només compartir serveis bàsics.

L'exemple més proper en el qual ens hauríem d'emmirallar és en la plaça de Braus. L'edifici necessitava unes obres de millora que els socis no podien gestionar i varen cedir la propietat a la ciutat, que les va executar i va assegurar-ne la continuïtat. Ara es podria fer el mateix amb el Casino. No es tractaria, ben segur, de manllevar la propietat dels socis sense cap compensació. Crec que hi ha múltiples possibilitats per compensar en certa manera els actuals propietaris. Tal vegada donar-los, durant un temps, una entrada gratuïta al Teatre o un descompte permanent al bar restaurant del nou Teatre Principal o una petita bonificació en l'IBI. Tampoc cal descartar, si hi estan interessats i disposats, de tenir un tracte semblant al que reberen els propietaris del Liceu barceloní. Si algun soci o grup de socis vol contribuir econòmicament a la rehabilitació de l'edifici, es podria mantenir una sala com a local social, talment com l'exclusiu Cercle del Liceu.

JOAN BARNADAS

ANIVERSARI / MIL·LENARI DE LA CREACIÓ DE L'EFÍMER BISBAT DE BESALÚ

El 27 de gener de 1017, el comte Bernat de Besalú, conegut com a *Tallaferro*, va obtenir una butlla del papa Benet VIII que li permetia erigir un bisbat a les terres del seu comtat. Per aconseguir-ho, havia acudit a Roma acompanyat pels seus fills Guillem i Guifré. La butlla disposava que aquest darrer fos bisbe i que la seu es pogués fixar en un dels tres monestirs principals de la demarcació: a Sant Joan de les Abadesses, a Sant Pau de Fenollet o a Sant Salvador, Sant Genís i Sant Miquel Arcàngel de Besalú.

El bisbat tingué una existència efímera, arran de la mort accidental del comte Bernat l'any 1020. El bisbe Guifré no va poder consolidar-se al capdavant de la seu i va deixar el càrrec per actuar només com a abat de Sant Joan de les Abadesses. Actualment, el Vaticà assigna la denominació *Bisuldino* a un bisbe titular –càrrec eclesiàstic que fa servir el títol d'un bisbat antic desaparegut–, el darrer dels quals és Juan Antonio Aznárez Cobo, bisbe auxiliar de la diòcesi de Pamplona i Tudela des de 2012.

El Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca (PEHOC) ha rebut l'encàrrec d'elaborar i realitzar els treballs per a la publicació del segon volum sobre Olot dins de la col·lecció "L'Abans", editat per Efadós i que correspondrà al període de 1960 fins al 1990. Aquest segon volum serà la rèplica dels que ja s'han editat o s'estan editant a Igualada, Gavà, Girona, Figueres o Sitges, entre d'altres ciutats catalanes.

Recordem que el primer volum, realitzat per Neus Giménez abastava des del 1888 fins al 1965. Amb tot, l'equip de redactors, format per Juli Clavijo, Jordi Espadalé, Jesús Gutiérrez, Joaquim Monturiol, Josep Murlà, Dolors Ros, Joan Sala i Raimond Viñolas, i amb Mireia Montbardó com a documentalista i encarregada de la part gràfica de l'obra, ha considerat que per la densitat d'imatges i la intensitat de fets i canvis produïts a Olot entre la dècada dels seixanta (anys del *desarrollismo* franquista) i l'any noranta (mort del dictador, transició, estatut d'autonomia català, ajuntaments democràtics, transformació de la societat, etc.), convenia treballar de forma unitària aquests trenta anys que abraça el volum. L'any d'inici, doncs, quedava definit. L'any de tancament del període cronològic no podia ser més recent per la Llei de protecció intel·lectual (que estableix un mínim de 25 anys), de manera que calia tancar-lo el 1990.

Després de les primeres reunions de treball i de definició de l'equip de redacció del volum, s'han elaborat els marcs cronològics parcials i específics de cadascun dels capítols i s'ha preparat un sumari general provisional. Ara volem iniciar les tasques per aconseguir el principal objectiu del projecte: engegar un procediment participatiu, amb el màxim d'aportacions d'imatges i fotografies dels arxius personals

i familiars del període que comprèn aquest segon volum sobre Olot. No cal insistir en el fet que aquesta és la franja d'anys en què la ciutat d'Olot ha experimentat uns canvis més significatius a tots els nivells: demogràfics, urbanístics, culturals (eclosió d'entitats i activitats...), esportius, educatius, socials i de sociabilitat, de qualitat sanitària, de participació ciutadana en actes i festes, etc.

És per tot això que aportem un correu de contacte (olot@efados.cat) i un telèfon mòbil (659 990 520) per poder acordar una primera trobada i rebre la informació sobre les condicions de cessió dels materials fotogràfics a l'equip de redacció i l'editorial a través de la documentalista Mireia Montbardó. Ens interessin, especialment, fotografies que estiguin relacionades amb *les activitats culturals* (entitats, associacions, festivals, exposicions); *les festes* (generals o de barri); *la vida participativa i municipal* (equipaments, policia, bombers...); *l'esport i el lleure* (competicions, lleure, dansa...); *l'ensenyament* (festes d'escola, activitats); *l'urbanisme* (aparició de nous barris, reformes i plans parcials) i *les activitats econòmiques i productives* (món econòmic, treball, serveis...). Unes imatges que, al cap i a la fi, formen part de la nostra vida privada i familiar i que, un cop publicades, passaran a integrar el nostre imaginari col·lectiu, la nostra memòria col·lectiva i ciutadana. I unes imatges, d'altra banda, que, un cop digitalitzades, s'incorporaran al Servei d'Imatges de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa per formar part del nostre patrimoni de memòria, amb el vistiplau previ dels propietaris.

Us demanem, doncs, que ens permeteu encetar aquest treball de recopiació i que ens acompanyeu en aquest objectiu d'aconseguir, entre tots, un excel·lent volum, tan brillant i representatiu de la ciutat com ho va ser el primer. Olot s'ho mereix, i aquesta vegada ho hem de fer entre tots i entre tots ho farem! Rescatem de l'oblit les imatges que millor expressen bona part de la nostra història més recent!

EQUIP DE REDACCIÓ
DEL VOLUM OLOT, 1960-1990
DE LA COL·LECCIÓ "L'ABANS"

BREVIARI

El divendres 28 d'abril, a les 7 de la tarda, a la sala d'actes de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, tindrà lloc la presentació del llibre *La España corrupta. Breve historia de la corrupción*, publicat per l'editorial granadina Comares l'any 2016, debut editorial de l'historiador Jaume Muñoz Jofre (Barcelona, 1990). L'obra pretén comprendre els processos i l'evolució de les **males pràctiques** (electorals, econòmiques, polítiques, etc.) realitzades des dels llocs de responsabilitat i representació pública a Espanya des de la Restauració fins a l'actualitat. El llibre serà presentat per Antoni Mayans, director de l'Arxiu Comarcal.

•••

El dissabte 29 d'abril tindrà lloc una nova edició del cicle **Itineraris personals**, organitzat per l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa i l'Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot, que en aquesta ocasió tindrà com a protagonista Miquel Àngel Fumal, llicenciat en història de l'art. Nascut a Barcelona l'any 1976, Fumal va viure l'adolescència a Olot, una etapa que el va marcar, ja que molts dels esdeveniments clau del seu creixement preadult van tenir com a escenari llocs que han desaparegut del tot. A partir d'aquestes "desaparicions", Fumal proposa un itinerari pel nucli antic d'Olot a través d'uns espais de record íntim, però que també han suposat significatives pèrdues del patrimoni de la ciutat. L'itinerari començarà a les 11 del matí davant de l'Escola Pia.

•••

Ja es troba al repositori TDX.CAT la tesi *Monuments "A los Caídos por Dios y por España" a Catalunya, de 1939 a 1970*, defensada el passat setembre per Marcel Xandri Guitart a la Universitat Autònoma de Barcelona per obtenir el grau de doctor en història de l'art. L'autor estudia els **conjunts monumentals franquistes** locals: la placa commemorativa de la façana de Sant Esteve d'Olot (1940); el panteó del cementiri on reposaven les restes dels olotins morts en el bàndol vencedor (1941), i la creu recordatòria del Triai (1942). En un altre apartat, detalla el procés d'elaboració del grup escultòric "A los Caídos" (1950-1953), encarregat a l'escultor noucentista olotí Josep Clarà Ayats per a l'avinguda Diagonal de Barcelona.

COL·LECCIÓ LOCAL

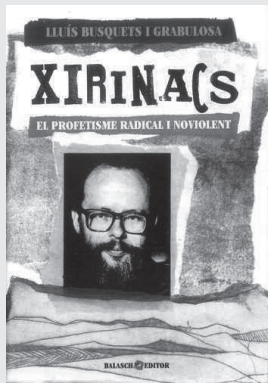
MONOGRAFIES

ARBÓS DARÓ, Eduard,

Cor únic: 13 poemes i 4 pregàries [Retorn a casa...], Olot: [l'autor], 2017, 37 p.

BUSQUETS, Lluís,

Xirinacs. Lluís M. Xirinacs, el profetisme radical i noviolent, Barcelona: Balasch, 2017, 766 p.

Colada de lletres. Premis de Narrativa Curta 2016, Sant Joan les Fonts: Editorial Oliveras, 2017, 56 p.

LLANSANA, Eva,

La Santíssima Veracreu de Besalú. Història d'un mil·lenari (1017-2017), [S.l.]: [l'autora], 2017, 158 p.

PALLÀS, Xavier (edició),

Escola de Ministrers 20 peces bàsiques per a cobla de ministrers, Sant Jaume de Llierca: Sans Edicions [Tarragona: El Tecler, Gestió cultural], 2016, 31 p.

RALITA, Anna,

D'un cor empresonat per causa mèdica... a un cor alliberat, [Olot]: [l'autora], 2017, 138 p.

RICART, Francesc,

Històries de la Cot - 20, La Cot: [s.n.], 2016, 10 p.

SEMPERE, Candi i MASDEMONT, Vicenç,

Tardor a Olot. Una poètica d'urgències. 20 poemes xinesos, [Olot]: [s.n.], 2017, 20 p.

SOLÀ, Xavier i GARGANTÉ, Maria, *Santuaris, ermites i capelles a l'època del barroc. Geografia sagrada de la muntanya catalana*, Barcelona: Diputació de Barcelona, 2017, 244 p. (Premi Rafael Patxot i Jubert; 1).

TRABALON, Fran i OLLÉ, Àlex,

Guia de rapinyaires de Catalunya, Valls: Cossetània, 2017, 208 p.

ARTICLES

ALCALDE, Gabriel i BURCH, Josep,

“El uso de los yacimientos arqueológicos musealizados. Contextualización y caracterización de sus visitas en el ámbito de la Costa Brava”, *Complutum*, núm. 26, 2015, p. 175-185.

ALCALDE, Gabriel i BURCH, Josep,

“El proceso de implantación del derecho privado en la gestión de los museos públicos en Cataluña”, *Gestión y Política Pública*, núm. XXV, 2016, p. 591-625.

ALCALDE, GABRIEL i SERRA, Maria de Lluc,

“Dictatorship and Museums: The museums of Catalonia (Spain) in the early years of the Franco dictatorship (1939-1947)”, *Museum History Journal*, núm. 9, 2016, p. 205-214.

CANAL, Jordi,

“Maurice Agulhon y la historia”, dins Maurice AGULHON, *Política, imàgenes, sociabilidades. De 1789 a 1989*, Saragossa: Prensas de la Universidad de Zaragoza, 2016, p. 7-45.

CANAL, Jordi,

“Episodes d'une fin de guerre”, dins Jordi CANAL i Vincent DUCLERT (dir.), *La guerre d'Espagne. Un conflit qui a façonné l'Europe*, París: Armand Colin, 2016, p. 88-103.

CANAL, Jordi,

“El pujolismo o la renacionalización de Cataluña: una mirada política”, *Cuadernos de Pensamiento Político*, núm. 50, 2016, p. 121-128.

CANAL, Jordi,

“Fronteras permeables: Historia, Derecho, Periodismo y Literatura. Presentación”, *Ius Fugit*, núm. 19, 2016, p. 337-338.

CANAL, Jordi,

“El yo del historiador, la literatura y la escritura”, *Ius Fugit*, núm. 19, 2016, p. 362-364.

MERINO, Imma,

“L'aposta guanyadora de *La La Land*”, *L'Avenç*, núm. 432, març 2017, p. 64-67.

MURLÀ, Josep,

“L'arribada de la imatge pelegrina de la Mare de Déu de Fàtima a la Vall de Bianya”, *Bisania*, núm. 24, febrer 2017, p. 17-19.

PAGÈS, Vicenç,

“Per una Girona femenina [Clàssics revisitats: *Terra de gestes i de beutat. Girona*, Xavier Monsalvatje, Joaquim Pla]”, *Revista de Girona*, núm. 301, març-abril 2017, p. 58-60.

SALA, Joan,

“La sornegueria del dibuix de Tavi Algueró”, *Revista de Girona*, núm. 301, març-abril 2017, p. 103-107.

TEXTOS ELECTRÒNICS

CASADEMONT, Xavier et al.,

“L'espai antiracista del Gironès: una iniciativa comunitària, col·laborativa i interdisciplinària per donar resposta al racisme”, *Pedagogia i Treball Social. Revista de Ciències Socials Aplicades*, vol. 4/2, 2016, p. 61-90 [en línia]. Disponible a: <<http://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/12841/313314.pdf?sequence=1>>

CASADEMONT, Xavier; FEU, Jordi et al.,

“Assessing Intercultural Competence as a Result of Internationalization at Home Efforts: A Case Study from the Nightingale Mentoring Program”, *Journal of Studies in International Education*, núm. 20/5, 2016, p. 437-453 [en línia]. Disponible a: <<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1028315316662977>>

GIL-FARRERO, Judit,

“La percepción del medio ambiente en el post-franquismo. La emergencia de los Parques Naturales en Cataluña (1975-1990s)”, *Arbor. Ciencia, Pensamiento y Cultura*, vol. 192/781, setembre-octubre 2016, a348 [en línia]. Disponible a: <<http://arbor.revistas.csic.es/index.php/arbor/article/view/2152/2880>>

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Aquests dies algunes ONG han organitzat una gran campanya a favor d'acollir els refugiats que s'acumulen a les portes orientals d'Europa. Principalment, gent que fuig de les guerres de Síria i d'Afganistan i que estan confinats a Grècia, Turquia i als països balcànics. Recollides de roba, concerts multitudinaris, reportatges televisius, programes de ràdio, manifestacions als carrers, articles punyents als diaris... Estic segur que els refugiats agrairan aquestes mostres de solidaritat. Tot i així, sospito que molts d'ells haurien preferit rebre ajuda militar i diplomàtica uns anys abans per acabar amb la tirania que els oprimia i, d'aquesta manera, haver pogut seguir vivint a casa seva en llibertat, i no necessitar ara els nostres abrics vells i la nostra caritat. Conec prou exiliats catalans que varen quedar confinats l'any 1939 al camp d'Argelers per assegurar que estaven molt més dolguts i decebuts perquè França i el Regne Unit no els havien ajudat militarment i diplomàtica quan lluitaven per derrotar el feixisme, que no pas molestos pel mal tracte que varen rebre en el moment de la derrota i l'exili.

La nostra educació petitburgesa, edificada sobre un substrat moral judeocristià, ens predisposa contra la violència com a mètode per solucionar els conflictes. Però, mal que ens pesi, la història demostra que la revolta i la guerra a vegades són necessàries i d'altres, inevitables. Jo vaig caure del cavall pacifista a finals dels anys 80, quan formava part de l'executiva nacional d'Esquerra i vàrem haver de decidir si incloïem en els nous estatuts del partit la denominació de "partit pacifista i antimilitarista". Ho va proposar el nou secretari general, Àngel Colom, per convicció i perquè

la claveguera de l'Estat ens estava empastifant titllant-nos de filoterroristes. Però la vella guàrdia (Heribert Barrera, Víctor Torres) s'hi va oposar amb vehemència. No es pot renunciar al dret a la legítima defensa. No posarem l'altra galta. El més contundent va ser el bonhomí geògraf Marc Aureli Vila. Va dipositar la seva vella pistola sobre la taula i, de manera tranquil·la i didàctica, ens va anar relatant com aquella eina l'havia ajudat durant la seva etapa de comissari de guerra. Recordaré sempre el cloc-cloc del metall picant sobre la taula, que va acompanyar aquell dramàtic relat. Va fer el que era necessari i, si calgués, ho tornaria a fer. No vàrem lluitar en va.

L'any 1914, quan a Europa començava la Primera Guerra Mundial, a la ciutat d'Olot gairebé tothom va veure bé que Espanya es declarés neutral. Les organitzacions obreres d'ideologia anarquista elogiaren la decisió del govern que evitava que els seus fills morissin en terra estrangera defensant els interessos del capital. Els patrons ho celebraren perquè obria una bona oportunitat per a la indústria local i l'agricultura. La majoria va pensar que el plet centreeuropeu no els competia. Només l'excalcalde republicà d'Olot Joan Deu i Ros es va desmarcar del còmode consens: "No podemos sustraernos a la lucha europea. Vinculados con Francia y Inglaterra van nuestro cerebro, nuestro corazón, nuestras libertades. Para nosotros Francia es la patria de la Justicia y del Derecho. Cruzarnos de brazos cuando peligra la Francia de la Revolución y de la Enciclopedia sería renunciar al progreso del mundo y al engrandecimiento de la raza".

HISTÒRIES / EL PORTAL WEB PARES DEL MINISTERI DE CULTURA

Fins fa deu anys, els historiadors saltàvem com granotes d'arxiu en arxiu cercant aquella documentació que esperàvem trobar. Fins i tot la consulta en alguns arxius públics requeria com a requisit la tinença d'un carnet d'investigador que expedia el Ministeri de Cultura i Ciència. A partir de la segona dècada del segle XXI, però, aquest panorama ha deixat pas a una situació molt més còmoda per als vells i nous investigadors.

El portal PARES (Portal de Archivos Españoles, <http://pares.mcu.es/>) esdevé una eina de referència per iniciar qualsevol recerca històrica. Només cal situar-se a la pestanya "Búsqueda Sencilla", introduir el nom de qualsevol localitat de l'Estat espanyol, nom propi o organització, i apareix a continuació una relació de tota la informació relativa al tema i en quin arxiu sota dependència del Ministeri de Cultura es localitza. Part d'aquesta documentació ha estat digitalitzada, de manera que es pot consultar directament des de casa a través d'un simple ordinador.

Així, per exemple, si desitgem investigar sobre la Guerra Civil, podem consultar la *Causa General* de tots els municipis, que es diposita dins l'apartat *Fiscalía del Tribunal Supremo* de l'Archivo Histórico Nacional. La *Causa General* va ser un extens procés d'investigació impulsat després de la Guerra Civil pel llavors ministre de Justícia franquista, el català Eduard Aunós Pérez, segons el qual s'havien d'investigar "els fets delictius comesos en tot el territori nacional durant la dominació roja". La *Causa General* va recopilar informació sobre les circumstàncies i detalls no solament d'abusos i crims contra persones i béns comesos durant la

guerra a la rereguarda republicana, sinó tot tipus d'accions empreses per les autoritats, forces armades i de seguretat i partidaris dels governs republicans i d'esquerres des de la instauració de la Segona República, el 1931. Així, per exemple, la *Causa General* de la ciutat d'Olot conté un total de 334 pàgines o les 101 en el cas del municipi de Santa Pau. En aquell mateix arxiu també es pot consultar altra documentació digitalitzada, com *Movimientos realizados por el Coronel Llander [Llauder] con motivo de la llegada de la división del General Meselop [Mesclap] a Olot*, pertanyent a la guerra del Francès (1808-1814).

L'Archivo Centro Documental de la Memoria Histórica, més conegut com a Arxiu de Salamanca, ha procedit també a digitalitzar part del seu fons. Podem conèixer les col·lectivitacions efectuades durant la Guerra Civil de tots els municipis de la Garrotxa gràcies al fons de la Delegación Nacional de Servicios Documentales de la Presidencia del Gobierno titulat *Documentación varia relativa a incautaciones hechas en la comarca de La Garrotxa*, i que es troben ordenats alfabèticament segons municipi.

Pel que fa a Olot, i a tall d'exemple, s'ha procedit a digitalitzar part del fons Generalidad de Cataluña que és a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Dins el mateix arxiu es pot veure en línia altra documentació, com *Planta del convento de Capuchinos de Olot con el conducto que le abastece de agua*, del 1791, o bé alguns expedients personals de l'Archivo General de Indias. Sigui com sigui, una eina més a disposició dels historiadors i de tota la ciutadania.

ALBERT PLANAS I SERRA

JAUME BOSQUET

3 de desembre de 2008

Ais Clara. No escriuré més, d'ara en endavant, el nom d'en Jordi (ai, ja l'he escrit!) a veure si això redueix l'impacte de la seva presència.

9 de desembre de 2008

Ais Clara. He arribat força tard, uns deu minuts, perquè estava apuntant els horaris de les ovulacions. Ara resulta que ja passa un quart de la classe i gairebé tots estan esverats. Ara comencen a escriure els diaris. En Josep del departament de Metall era aquí fora els barracons quan he arribat i –veient que, tant el qui no puc anomenar més als diaris com l'Eudald, eren alumnes meus– m'ha dit: “No sé pas com ho aguantas.” Jo tampoc.

12 de desembre de 2008

Ais Clara. Matí sota zero a fora. Aquí, al barracó d'ais Clara, s'hi està ben calentó. A més, avui, hi ha un plaer afegit: l'absència d'aquell el nom del qual vaig dir que no tornaria a escriure. Avui començarem un nou dictat, un nou conte i un nou escriptor: *El somni del rei Salomó* de Miquel Àngel Llauger. Només han passat cinc minuts, els ais Clara, ara que l'Eudald ha callat, estan silenciosos (ara ja no, l'Eudald diu Bon Nadal) escrivint els seus diaris.

16 de desembre de 2008

Ais Clara. No hi ha l'Eudald, per tant no sabrem com continua l'Apocalipsi. Demà no farem classe perquè a primera hora anirem a Olot TV a fer el Picalletres. Sembla ser que m'afectarà la tercera hora, perquè m'han posat la guàrdia a cobrir.

19 de desembre de 2008

Avui ja és l'últim dia de classe de l'any. El qui no puc anomenar està més esverat que de costum. Han vingut dues nenes de la seva classe (una era la que participava al Picalletres) que, comparades amb qui no puc anomenar i l'Eudald, semblaven les gegantesses d'Olot. Cada dia demano el mateix

als Tres Reis: que qui no puc anomenar es quedi afònic fins a l'estiu. Esteu fent el diari?, diu la Laura dirigint-se als dos xerrameques. Ara el qui no puc anomenar m'ensenya un fotograma d'una noia en roba interior amb unes marranxes més grosses que la bomba atòmica. El dia és lluminós i blau. Ara sembla que els dos xerrameques han abaixat el volum. Tot i que avui o demà és el solstici d'hivern, la Laura va força escollada.

9 de gener de 2009

Segueix la neu a fora, les previsions eren que avui fes una tercera nevada que, pel que diuen, ja no farà. D'aquest curs, els ais Clara, són dos –en aquest cas, dues– dels meus setze amics del fèisbuc. En Joan, el primer dia de fer-se del fèisbuc, ja tenia més de dos-cents amics. La conclusió és que sóc una persona de pocs amics?

13 dimarts gener de 2009

Ahir, i això ho escric per a l'Eudald, vaig llegir un fragment de l'Apocalipsi davant d'un auditori d'uns quants centenars de persones o el que és l'equivalent de l'església de Sant Esteve plena.

16 de gener de 2009

Ais Clara. Els comentaris sobre *La Bíblia il·lustrada per a infants* que he portat a ais Clara que fa aquell alumne (alumne?) el nom del qual no puc escriure ni anomenar són desbocats, despectius, agressius, dignes d'una persona (persona?) que té la capacitat intel·lectual tan reduïda que pràcticament és infinitesimal, per no dir totalment inexistent.

27 de gener de 2009

Ais Clara. Segueix encara aquesta tarda lluminosa d'hivern. Imperceptiblement, però imparablement, la llum de la tarda s'allarga dia a dia, crepuscle a crepuscle, posta a posta. Ja fa més d'un mes del solstici d'hivern, d'aquell monumental cop de maluc de la Terra que, un any més, ens ha de dur –així ho esperem– a l'equinocci de primavera i al seu esplendor fluvial i floral.

ELS NOMS DE LA TERRA / FONDAL ENTENEDOR

XAVIER PUIGVERT I GURT

Si un topònim no diu res o sona malament als oients, es modifica i punt. Sense manies i avall, que fa baixada. Aquesta manera de fer és un indicatiu que el pragmatisme quotidià campa pel territori dels noms i en fa fora el lirisme historicista.

Com a mostra d'aquest sentit utilitari de la toponímia viva, no podríem trobar un exemple més aclaridor que el que ens ofereix el nom de la font *Fondal*, situada al paratge olotí de la Moixina. Qualificar-la de “fondal” –és a dir, procedent d'una fondària, d'una deu subterrània– no és especialment encertat: una desena de fonts veïnes tenen un origen idèntic com a surgències en un terreny d'aiguamolls. Hem de convenir, doncs, que el nom és descriptiu i escaient, però no especialment aclaridor. La casualitat va voler que al final del segle XIX la propietat d'algunes finques properes a la font anés a parar a les mans d'un historiador local, el banquer, empresari i polític Josep Saderra i Mata, i que aquest s'interessés per com s'havia generat un nom tan confús. Saderra va repassar les escriptures de propietat i va constatar amb sorpresa que el nom antic del brollador era *font Condal*. Com a bon erudit convençut de la importància de la

troballa documental, va utilitzar la denominació perduda en un petit estudi que va dedicar a la indústria de les indies, i, a la vegada, en les instàncies que periòdicament presentava a l'Ajuntament d'Olot per queixar-se d'alguna actuació que el perjudicava com a terratinent. Havia trobat el nom en un document de 1806, però de fet n'existeixen constatacions molt anteriors. La més antiga, de 1551, quan s'individualitzen la “font Condal” i la “font Lada” –font *Llata*, segurament la font de can Tià actual– en un establiment de terres en el sector conegut aleshores com *els Prats*. El nom de la nostra font remet a l'antiga propietat dels comtes: “condal” és una opció prefabriana documentada en un topònim del segle XI que assenyala una roca o castell al Bages. Però l'autoritat comtal sobre aigües i prats quedava molt lluny en el temps i la referència devia sonar prou estrambòtica als veïns com per trobar-hi una alternativa.

Per tant, la transmutació de l'adjectiu “condal” en “fondal” va tenir lloc per pura comoditat d'aquells parlants que hi havien de conviure. El nom antic era malsonant i críptic, amb un deix arcaic. Qui vol mantenir viu un pes mort com aquest?

EMILI BASSOLS I ISAMAT

L'estat del benestar dels països anomenats del primer món es manté gràcies a una explotació insostenible dels recursos naturals. Un dels exemples més colpidors és el que està relacionat amb la producció, distribució i consum de l'oli de palma. En pocs anys, l'oli de palma ha passat a ser l'oli vegetal més usat del món, entre altres raons perquè és més barat que els altres olis. El 80% de la producció va destinada a la indústria de l'alimentació (brioxeria, galetes, margarines, salses, aperitius fregits...), però també s'utilitza per fer pinsos, en les indústries química, farmacèutica i de cosmètics (sabons, xampús, pasta de dents...) i com a biocombustible. Aquest oli vegetal s'obté del fruit de la palmera *Elaeis guineensis*, una espècie originària de l'oest d'Àfrica que avui es cultiva en molts altres països de clima tropical d'aquest continent, d'Amèrica del Sud i, sobretot, del sud-est asiàtic. A Malàisia i Indonèsia es cultiva el 84% de la producció mundial, cosa que equival a 47,6 milions de tones anuals (dades de 2014). En aquestes illes, per aconseguir més superfície per plantar palmeres, es destrueix la selva a un ritme desorbitat. La desforestació surt més rendible a les empreses perquè així fan negoci amb la fusta que venen. Segons dades de l'ONU, fins a un 87% de pèrdua de superfície de selva, entre el 1985 i el 2000, es pot atribuir a plantacions de palmeres. A Indonèsia s'estima que l'àrea plantada es doblarà en els propers 20 anys. Les conseqüèn-

cies són devastadores, sobretot per la greu pèrdua de biodiversitat: un 42% de les espècies endèmiques del sud-est asiàtic estan en perill d'extinció. N'encapçala la llista una espècie tan emblemàtica com l'orangutan (*Pongo* sp.). Per altra banda, la mateixa desforestació té efectes globals ja que minva la capacitat de reduir els excedents de CO₂ atmosfèric. Però, més enllà d'impactes ecològics, també hi ha conflictes i drames socials. Nombroses tribus indígenes que des de temps immemorials vivien a la selva són obligades a marxar-ne per l'expansió de les plantacions o obligades a treballar-hi en condicions indignes. I per si amb això no n'hi hagués prou, un grup de científics de l'Institut de Recerca Biomèdica de Barcelona, encapçalat per Salvador Aznar, ha publicat un article a la revista *Nature* en el qual expliquen que han identificat les cèl·lules responsables de començar i promoure metàstasi en diversos tipus de tumors humans i que aquesta activitat metastàtica es potencia significativament si augmenten els greixos de la dieta, especialment d'àcid palmític, que és el component principal de l'oli de palma. Per tant, l'oli de palma no és bo per a la conservació de la biodiversitat, ni saludable per als humans.

Cada dia, tots els olotins i olotines mengem o usem l'omnipresent oli de palma. En som realment conscients? Avui dia, amb tots els recursos telemàtics disponibles, no podem al·legar desinformació. Ni ignorància. La globalització trasllada el preu de la nostra opulència a milers de quilòmetres de distància i converteix en invisibles les crisis ecològiques i socials. Però, podem deixar de ser part del problema per passar a ser part de la solució? Tots els que vivim en el primer món tenim una gran responsabilitat, individual i col·lectiva, envers l'aprofitament dels recursos naturals, la conservació de la biodiversitat global i la igualtat entre tots els habitants del planeta. Totes les grans lluites comencen amb algú que aixeca la mà i comença a parlar. Informar-se, prendre consciència i actuar en conseqüència és urgent i necessari. Destruir el món on vivim, i on viuran els nostres fills, no és pas una bona opció.

LA VIDA S'ESMUNY PELS CARRERS / EL BISBE LORENZANA TÉ UN CARRER

DOMÈNEC MOLI

En el darrer número deixàvem el carrer de Camil Muleras just on es fonia amb el de Tomàs de Lorenzana. Caminant sempre d'esquenes a la plaça de Josep Clarà i per la voravia esquerra, el número u és la fàbrica de l'edifici de l'Hospici, un supermercat municipal de continguts inversemblants: museu, església, geriàtric, sales d'exposicions, despatxos, sala d'actes, pati antipluja amb una font al centre... No fa pas tant que albergava l'arxiu municipal i, en temps anteriors, una escola. I un centre d'informació apte per a turistes despistats. Avui encara aixopluga els personatges festius més estimats de la ciutat: gegants, nans i cavallets. Ningú no sap a què juguen durant les llargues nits dins de les seves estances. Enfront, a l'altra voravia, hi trobem el local en el qual la tercera joventut organitza els seus balls, partides de cartes i divertits romanços crepusculars. Sota aquesta mateixa teulada, hi dormien els presos i hi dispensaven justícia els jutges. Els uns i els altres duraven poc. Quedaven lluny els anys en què la nostra ciutat es posaria al dia amb lladres, segrestadors, assassins en sèrie... Com a contrapunt de la severa mola de l'Hospici, en aquest costat el vianant passa sota un porxo d'arcades simètriques. L'Hospici dóna nom al carrer que li cau perpendicular des de tramuntana; el senyor Fontanella

el dóna al que al final dels porxos va de cap al Fluvià. El caminant, si és prudent i segueix el dictat dels semàfors, una vegada superades aquestes cruïlles, arribarà al cor del Wall Street olotí: fins a quatre bancs en un espai de pocs metres. Explica la història que Serrallonga tenia quatre germans que es dedicaven a alleugerir els rics i donar-ho als pobres. Almenys això tenia romanticisme. Per la nostra voravia, aquest segon tram acaba a la cruïlla del Serra i Ginesta, on s'està incubant un *Chinatown*, i, per l'altra, a la de Castellà i Llovera. El carrer fa un gest al final per torçar a l'esquerra i es converteix en l'Onze de Setembre. Ha superat ja el centre d'entrada i sortida d'autocars i l'enorme monument, en forma d'edifici inacabat, en record de la bombolla del rajol que es conserva a l'entrada del mateix recinte on van i vénen els viatgers.

Dins d'aquest espai, a la zona enjardinada que comunica amb el passatge de Ca l'Artigas, el faulista hi sol anar cap al setembre a visitar uns vells amics. Són uns arbres antics, resistents a la sequera, que no hauria somiat mai de trobar a Olot, antic paradís de pluja: servers. Els seus fruits maduren entre palla a les velles masies. Madurs, tenen el gust amorós de la xocolata. Aquest any no els ha recollit ningú. Són uns desconeguts més dins de la ciutat.

JOAN ANTONI SOLANS HUGUET

Al plànol de la ciutat d'Alfred Paluzie de 1908, hi apareix per primer cop la voluntat d'unir la plaça de Sant Esteve amb el carrer de Camil Muleras i el carrer dels Caputxins, avui dedicat a Joaquim Vayreda. No cregueu que la finalitat era per anar al mercat –que no hi serà fins a 1954, després de l'avortat mercat construït per l'ajuntament de la República–, sinó que la pretensió de la proposta era que la gent que se situava sobre el naixent eixample Malagrida i les parts baixes dels carrers de Panyó i del bisbe Vilanova accedissin amb facilitat al centre, a les botigues del carrer de Sant Rafel i, especialment, a les del carrer Major i de la plaça Major, on tenia lloc a l'aire lliure el mercat setmanal.

Com passa sovint en alguns plans urbanístics, les ratlles es tiren sense rigor. Es veu un punt tou entre ca l'Agustí i el forn de Can Callís, i també per la part del darrera de Can Trincheria, en l'Anònima de Transports, i un front buit davant dels terrenys públics de l'Hospici, i a algú se li'n va el llapis o, per somniada conveniència personal, disposa que se li'n vagi al tècnic municipal.

Jo acabava de patir a la Direcció General d'Urbanisme la desaparició d'una altra via O, la de Barcelona, per la pressió dels veïns de la vila de Gràcia. Per tant, quan se'm planteja què hem de fer amb l'herència de la via O que ha recollit el Pla general d'ordenació urbana, redactat per l'arquitecte Joaquim Vayreda en el primer ajuntament democràtic, m'ho vull mirar amb deteniment, tant per evitar tràmits de l'Ajuntament que no acabin en res com per poder-ho defensar davant de la Comissió d'Urbanisme de Girona –que vaig presidir de 1980 fins a gener de 2000 per delegació del conseller–, en la qual els aspectes jurídics i tècnics ha-

vien de tenir prou base perquè els membres els poguessin acceptar. I prèviament havia de passar el sedàs de la ponència tècnica que formulava la proposta que es considerava.

En el cas de Barcelona, aquella via pretenia unir la plaça d'en Joanic amb la de Ferdinand de Lesseps, i provenia del pla d'enllaços de Jaussey de 1910, en el mateix moment històric de la proposta Paluzie per a Olot. A Barcelona, el que em sabia greu,

per la forma destrallera en què es va fer, era que les velles afeccions de la via no s'aprofitessin, el 1982, per incorporar els espais lliures i les noves dotacions que calien per resoldre els problemes urbanístics derivats d'uns edificis construïts amb les alineacions que se suprimien i que no casaven amb la malla rectangular de la vila. Quan l'Administració congela les propietats d'uns ciutadans més de seixanta-cinc anys sense deixar-los-hi fer res, no pot ser que no s'aprofiti la situació física derivada per equilibrar els edificis de planta baixa i cinc plantes pis que mentrestant s'han permès i que han desajustat el veïnat urbanísticament, humanament i socialment.

A Olot, als vuitanta, les circumstàncies urbanes que feren preveure la via havien canviat. Ara es tractava de salvar el moribund mercat municipal facilitant-hi l'accés i reforçant sobretot el front comercial del carrer d'Antoni Llopis, fins i tot amb el somni d'unes galeries comercials, per fer el lloc més atractiu per a la gent. Ningú es preguntava si el mal funcionament era degut al seu mal plantejament arquitectònic, a la manca d'estacionament o a l'obertura d'un elevat nombre de grans superfícies comercials a l'extraradi. La consideració assumida era que, entre la baixada de Sant Tomàs i el carreró obert al costat del mercat i dedicat al doctor Fàbregas, no hi havia cap punt per on descarregar els que, provenint del Firal i dels creixements urbans que s'havien consolidat a l'eixample de la plaça Balmes i de l'avinguda de Sant Joan de les Abadesses, volien accedir al mercat i al nou Hotel Montsacopa.

Ràpidament, es va veure que calia permutar la plaça proposada sobre Antoni Llopis per una plaça interior que posés en valor els darreres de les tres cases del carrer de Sant Rafel que

tenien gran interès arquitectònic per les seves galeries i, en el cas de Can Trincheria, pels seus esgrafiats. D'altra banda, el desnivell entre els 439,45m del carrer de Sant Rafel i els 434,80 del carrer d'Antoni Llopis feia el tema irresoluble amb un carrer "normal", si es volia que la plaça fos el més plana possible. Un fet que, per no agreujar el pendent del primer tram, va fer donar-li una lleugera inclinació cap a migdia perquè la rampa de garatge per pujar els vehicles a la plaça, en cas de necessitat, no fos contrària a les normes.

El projecte va ser desenvolupat per Miquel Capdevila Bassols, amb l'assessorament del seu germà Joan per als aspectes jurídics que incorporava; de l'excel·lent urbanista Manuel de Solà-Morales Rubió, i de l'advocada especialitzada en temes urbans Concha Aguirre, per a més seguretat en la superposició de dominis públics sobre sostres privats. És d'enorme interès la configuració circular de la plaça, que accentuà el punt focal de la composició: l'eix de pas per sota la casa porxada que tanca la plaça del rector Ferrer, presidida per l'elegant escultura femenina d'una dona ajaguda, elaborada per Joan Ferrés.

BREVIARI

En el butlletí d'octubre de l'any passat, l'Arxiu Nacional de Catalunya comunica l'ingrés de dos arxius patrimonials relacionats amb **famílies garrotxines**. D'una banda, la institució va ingressar a títol de comodat el fons de la casa Ventós, de Sant Cristòfor les Fonts, terme d'Olot, format per 52 unitats d'instal·lació de documentació textual en paper i 854 pergamins (el més antic, datat de 1156). Els Ventós, sorgits del mas del mateix nom a Santa Maria de Finestres i establerts al mas Soler de les Fonts al final del segle XVII, van ser propietaris rurals a Santa Pau, Batet de la Serra, Olot, la Vall de Bianya i altres indrets. D'una altra, també ha ingressat el fons patrimonial Can Carreras de Cabanes d'Empordà, que conté els lligalls d'escriptures d'una família Conill, paraires, apotecaris i juristes d'Olot, incorporats l'any 1738 al fons principal. A més de la documentació familiar, el fons conté un cerimonial de la vila d'Olot (s.XVII).

JAN COSTA CANALS

A l'estiu de 1970, els dies 2 i 5 de setembre, es va representar al claustre del Carme un muntatge teatral que esdevingué remarcable perquè va fer trontollar els ambients socials d'Olot. En un marc de contestació i d'inconformisme es va plantejar la possibilitat de fer una representació teatral que permetés expressar els neguits i els anhels que aquella realitat demanava. Es va partir d'una obra del caputxí Nolasc del Molar, amb el títol *El procés d'un bruixot*, sobre un fet històric ocorregut a la vall d'Hostoles a l'entorn de l'any 1620, que documenta i relata el judici d'un pobre home de nom Pere Torrent, de la parròquia de les Encies, que fou condemnat a la forca per bruixeria. El text no té cap afinitat teatral; en tot cas els interrogatoris i el procés judicial, molt estrictes, rutinaris i repetitius, els turments que s'expliquen i el final dictat podien permetre una adaptació. La realitat dels fets, els comportaments humans i socials inherents, que romanen vius de sempre en el si de les societats, donen peu a valorar la possibilitat de poder fer-ne una lectura actualitzada amb paral·lelismes aplicables a la realitat social del moment. Una vegada constatada aquesta possibilitat, es

treballa en la viabilitat del muntatge. Es deleguen funcions i reparteixen responsabilitats. Un petit grup treballa en el guió, que revisa conjuntament amb l'equip de direcció, que comença a estructurar els àmbits artístic i tècnic: escenografia, llums, vestuari, so, etc. Els actors surten dels ambients teatrals de la ciutat: Centre Catòlic, Orfeó Popular i Grup Espontani, i s'hi incorpora també altra gent, molts d'ells sense cap experiència teatral. El guió es va elaborant simultàniament, dels redactors passa als assajos que aporten correccions i propostes que retornen als redactors perquè ho reelaborin. Es va incorporant la gent encarregada de la difusió i l'organització. Amb molta tensió i nervis, arribem a finals d'agost: la representació s'ha previst per abans de les Festes del Tura. Queda una setmana de bojos per posar-ho tot a punt. El guió queda acotat, les qüestions tècniques decidides i s'intensifiquen els assajos.

D'aquest ambient se'n parla i fa ressò arreu i comencen les especulacions, les suposicions i els primers judicis de valor: uns per afinitat amb les dinàmiques que es mouen en aquells dies i d'altres per la incomoditat i, potser, la possibilitat de trencaments que puguin generar-se.

Comença la representació. Tres escenaris al fons del claustre: un per a la representació del procés, de composició realista; un segon per escenificar els "sàbats demoníacs" de bruixes i follets, i un tercer per reflectir-hi un paral·lelisme amb la realitat del moment: "No hi ha encara avui caça de bruixes?", "Quantes coses de la societat no són tingudes encara per malignes i diabòliques?" Aquest apartat representat pel que en aquells moments era la icona més marcada i certament emparentada amb les al·lucinacions: el món hippy.

Un muntatge col·lectiu, amb molta repercussió ciutadana, que va resultar ser un exponent clar d'uns temps que començaven a canviar.

RAMON BARNERA I VILA

ME'N RECORDO / 34

Recordo que anava a col·legi, de molt petit, a l'edifici de l'Hospici. Recordo en Ramon del Sac (Ramon Alfonso), de qui tota la mainada teníem por. Recordo quan tocava la sirena que era a dalt del campanar de Sant Esteve per avisar els bombers voluntaris i l'ensurt que provocava a tots el veïns. Recordo el fred de l'hivern als carrers i a les escoles. Recordo que teníem estufa de llenya per escalfar la casa, ja que molt poques cases disposaven de calefacció central. Recordo les restriccions de llum que feien les companyies elèctriques de can Brutau i can Bassols. Recordo les nevades de l'hivern i que esquivàvem a Sant Francesc. Recordo que jugàvem a futbol al Firal i que de més gran hi preniem la fresca als bancs de fusta. Recordo que havíem d'assistir a catecisme per poder anar al Casal Parroquial a passar la tarda del diumenge a veure teatre o cinema. Recordo el carro de gelats i lllaminadures d'en Gelonch, que es posava al Firalet a prop del Casal Marià, al Teatre Principal, al Cinema Colon. Recordo que

anava a col·legi al Grup Escolar amb el professors Rodeja, Garralda i Ferrés. Recordo l'Institut Nacional de Ensenyament Media, situat al darrer pis del claustre del Carme, amb els professors Cuéllar, Andrés, Vinaixa, Puigdemont, Canut, Estivill, Turón, mossèn Carbonés i altres. Recordo quan amb un grup d'amics ens fabricàvem les ràdios de galena per escoltar Ràdio Olot. Recordo els programes de Ràdio Olot, amb els seus fundadors Joan Fajula, Albert Coll, Joan Macias, Antonio Andrés i Ricard Simon, i els programes i serials amb els locutors Pere Molas, Josefina Barceló, Maria Rigola i Joan Llagostera. Recordo les retransmissions de futbol amb Amadeu Castells, Francesc Casas i Lluís Balcells. Recordo anar a veure el futbol al camp de l'Estació; el bàsquet a la plaça de Braus per animar l'equip del Centre Catòlic, i l'hoquei a la *bolera* de ca l'Arau, actual Residència del Tura. Recordo les festes del Tura: els dies abans fent la carrossa per anar al Cós Iris dels anys 50-60; el Ball Pla, en el qual desfilaven les au-

toritats i els olotins; els focs d'artifici a la plaça Major; el ball dels Gegants i les parades al carrer Panyó, a la plaça Vayreda. Recordo el sorteig dels mossos per anar a fer la mili, uns a l'exèrcit de terra i altres a la marina, però tots a la festa de comiat fent ball a la sala de l'Ideal; i la padrina dels quintos; i la incorporació amb el tren d'Olot en direcció a Girona, a la caixa de reclutes, on ens llegien el codi militar. Recordo les curses de motos al voltant de la plaça Clarà. Recordo les tardes dels diumenges de les seccions de teatre a l'Orfeó amb actors de la ciutat: en Perret Plana Puig, en Joan Casulà, en Rodeja, en Francesc Gelada i molts més; i als Catòlics, els pastorets, amb en Lluís Balcells, en Narcís Oller, en Joan Llagostera, en Francesc Casas, en Xavier Busquets, en Fernando Garcia i molts més. Recordo que a l'Orfeó es representava el *Christus* per Setmana Santa, amb escenes plàstiques amb narracions de textos religiosos.

MANEL MAS I CUADRADO